

ГОДИШЊАК ПОМОРСКОГ МУЗЕЈА У КОТОРУ, VII

Котор, 1958, стр. 312

Годишњак Поморског музеја у Котору већ је запажен као солидна едиција. Он је у нашој историографији, посебно историографији нашег поморства, заузео значајно мјесто. Овај број то најбоље потврђује. Да би се добио увид у његов садржај, задржаћу се на појединим прилозима.

Уводник за овај број је написао др Нико С. Мартиновић — *Проучавање побуне морнара у Боки Которској*. Прилог је пригодног карактера, поводом четрдесетогодишњице побуне морнара. Иако је писан без научне апаратуре и без претензија да исцрпи проблем, као и сваки пригодни напис, чланак је скрећу пажњу на неколико питања ове проблематике, на питања која досада нијесу истицана или су, пак, недовољно истицана, а која се неће моћи заобићи приликом потпуније анализе побуне морнара.

Ристо Ковијанић у чланку *Поморско језгро у которским легендама* обрадио је двије легенде (уствари три), које говоре „о двије велике ере поморске историје Котора — о ери јелинској и ери словенској“. Успјешно тумачење легенди и њихово повезивање са условима и приликама времена о којему се говори одликује овај занимљиви напис, који нас, иако кроз легенде, преноси у нашу давну прошлост. Аутор је ишао за тим да укаже на суштинско и битно у легендама, настојећи да истакне истиниту историску нит у њима. На овај начин легенде су добиле потпунији и садржајнији облик, а спасене су од заборавља.

Петар Д. Шеровић у подужем прилогу — *Кртољски архипелаг кроз историју* — разматра значајну улогу овог Архипелага још од старог доба. У чланку су обрађени: Превлака, Страдиоти и Оток, са посебним акцентом, у првом дијелу, на Превлаку. На крају је дато тумачење Корнелијеве карте Боке Которске, која је, по мишљењу др Синдика, прва или једна између првих карата које колико-толико вјерно приказују Боку.

Чланак је углавном писан на основу литературе. Нека мјеста, чини ми се, могла су бити сажетије и концизније речена, али то не умањује вриједност овог прилога. Шеровић се и овом приликом показао као савршен познавалац историје Боке.

Антон С. Дабиновић има у овом броју два прилога: *Политички положај Котора после Задарског мира (1359—1381)* и *Статутарне одредбе за которски каравански саобраћај*. Аутор у првом прилогу разматра положај Котора у једном доста сложеном периоду када је Котор имао тешких тренутака, периоду који науци није довољно познат и гдје је и мали допринос веома драгоцјен. На тој линији је и овај прилог од интереса.

У другом, краћем прилогу, Дабиновић се задржава на оним одредбама Которског статута које се односе на каравански саобраћај, што говори о условима под којима се одвијао саобраћај и трговина у нашим крајевима у оно вријеме.

Бруно Моравец је на бази података из Дубровачког архива у чланку *Нови прилози монографији о Вицку Бујовићу* изнио досад непознати материјал о овој загонетној личности.

Није случајно што је биографија перашког капетана Бујовића привукла пажњу многих историчара. О његовом животу, пуном пустоловина, остало је доста трага у приморским архивима, посебно у Котору и Дубровнику. Моравец је у овом напису расвијетлио многе моменте из бурног живота Бујовића, нарочито крај његовог живота. Интересантност материјала и живо излагање чине да се овај прилог чита из једног даха. Готово двадесет страна читају се као неко поглавље занимљивог романа. Аутор је од сухопарне архивске грађе, за читаоца често досадне, дао живо написан занимљив текст, који дјелује као освјежење. Али, треба истаћи, аутор је знао да нађе мјеру између литерарног и научног. Прилог је задржао научни ниво; и поред таквог писања, у научном смислу он није ништа изгубио.

Милош И. Милошевић у два прилога третира проблеме економике поморства Боке. У првом прилогу — *Примјер кредитирања бокељске поморске привреде XVIII вијека* — дат је један интересантан примјер кредитирања почетком XVIII вијека. Наведени случај је веома карактеристичан и из њега се може видјети суштина кредитирања у овом периоду.

У чланку *Носиоци поморске привреде Пераста у првој половини XVIII вијека* дат је такође значајан материјал, који илуструје економску активност ондашње Боке. Аутор се задовољио да изнесе податке, ограничавајући се на најнужнија објашњења, без претензија да исцрпе проблеме економског развоја овог периода. Веома је похвално што је Милошевић захватио проблеме економике поморства, која је специфична и сложена, чија обрада ће олакшати да се потпуније и правилније сагледају друштвено-политички проблеми Боке. Утолико више треба третирати ове проблеме, са претензијом да се што цјеловитиче обраде.

Др Ђорђе Миловић у првом прилогу — *Неки подаци за трговину вином и уљем у Боки концем XVII и током XVIII вијека* — такође разматра економску проблематику. Иако је Бока производила приличне количине вина, производња није могла задовољити потребе становништва — вино се морало увозити. Увоз се углавном вршио из Далмације. То показују подаци, иако доста непотпуни, које аутор даје за поједине године у овом чланку.

Док се вино увозило, уље је извозено. У XVIII вијеку Бока је имала добро уређене маслињаке, који су годишње до-

носили око 600.000 литара уља. Више од половине производње извожено је на страну. То значи да је уље било један од најважнијих извозних артикала. Да је у Херцегновском архиву сачувано више података, на бази којих је Миловић и дао прилог, јасније би се видио обим промета и значај овог производа за бокељско становништво.

Аутор с правом указује да је пољопривреда играла значајну улогу у пољопривреди Боке, премда је поморство апсорбовало готово трећину радне снаге и било веома важан извор живота.

Миловић је у једном краћем прилогу описао *напад перашких хајдука на једну лађу дубровачког властелина*, исто тако на бази података из Херцегновског архива.

Јосип Лујетић у чланку *Прилози за поморску повијест јужног Јадрана у XVIII столећу*, на бази података из Дубровачког и Задарског архива, говори о поморској активности јужног дијела Јадрана. На крају прилога дати су подаци за хаварије пријављени у Дубровнику и табеларни преглед бокељских, паштровских и улцињских бродова из XVII, XVIII и с почетка XIX вијека.

Славко Мијушковић у овом броју објављује други дио свога рада *Из архиве лучког капетана у Росама*. Због свог стратeгиског положаја Росе су још од давнина играле значајну улогу у поморству. Оне су — како каже аутор — биле кључ који је отварао и затварао комуникацију између Боке, Јадрана и других мора домаћим и страним бродовима. У Росама је рано основана лучка капетанија, која је имала веома разноврсне функције: одбранбене, здравствене, царинске, полициске и др. Кроз активност лучке капетаније у Росама могла би се пратити, такорећи, поморска активност читаве Боке. Права је штета што је велики дио ове архиве пропао. Али и оно што је до данас сачувано од велике је вриједности за историју поморства на нашој страни Јадрана.

Аутор се ограничио на изношење најнужнијег материјала, који је веома успјешно одабран, систематски и прегледно дат.

Мијушковић је са ова два чланка (на близу 60 страна) направио један монографски рад и заокружио један важан период активности ове установе (1797—1805), тј. до краја прве аустриске владавине. (Добро би било да се сепарати ова два прилога повежу у једну брошуру).

У посебном прилогу — *Запљена једног енглеског брода од стране грбљског кнеза Филипа Лазаревића* — Мијушковић је описао један догађај који се одиграо 1810 године.

Миливој С. Милошевић у овом броју допуњује свој ранији прилог *Дружба британске поморске сигурности*, који је објављен у прошлом броју *Годишњака*. Овом „допуном“, накнадно пронађеним материјалом у Државном архиву у Котору,

употпуњено је излагање о овом осигуравајућем друштву, које је дјелало средином прошлог вијека.

Прилог Максима Злоковића — *Поморство Баошића* — углавном је рађен на основу података из Херцегновског архива. У чланку је обрађена поморска активност Баошића до средине XIX вијека. Односно, највећим дијелом је третиран период XVIII и прва половина XIX вијека. Аутор је дао материјал из којег се може видјети како се кретала поморска активност Баошића, гдје је, као и у другим крајевима, било осцилација — просперитета и опадања.

Игњатије Злоковић је у овом броју заступљен са два прилога: *Српска поморска закладна школа у Србини и Трагом сликара Иванковића*.

Први чланак је написан поводом стогодишњице оснивања школе, али по вриједности овај прилог излази из оквира пригодних чланака. Злоковић је и раније писао о овој школи (види Историјске записе, 1952, књ. VIII, 129), па је, на бази даљих истраживања, у овом прилогу дао нових података које раније није користио, највише из Херцегновског архива. Архива школе је уништена, па је аутор морао уложити велики напор да би дао што потпунију слику ове установе. Њему је, и поред тога што за извјестан период недостају подаци, пошло за руком да да преглед живота и рада ове важне институције. Од посебног интереса је овај прилог за оне који се баве историјом нашег школства.

У краћем прилогу *Трагом сликара Иванковића* Злоковић настоји да разјасни поједине моменте из биографије овог значајног сликара. Иванковић је за собом оставио велики број радова (досад је регистровано око 300 слика), који у извјесном смислу претстављају историју нашег поморства XIX вијека. Иако је о Иванковићу прилично писано, остале су многе ствари неразјашњене и из његове биографије и из његовог стваралаштва. Овом приликом је Злоковић, скупљајући уз велики труд, такорећи, зрно по зрно, помогао да се расвијетле поједини momenti из живота и рада овог плодног сликара.

У овом броју *Годишњака* има још неколико краћих прилога. Радојица Барбарић пише: *Кап. Видо Каменаровић и припремни радови Конгреса бродовласника на Ријеци 1881 године*, а Ђурко Радимири о *поморском капетану Филипу Радимири*.

Остали краћи прилози — Луковић, Ивошевић, А. Милошевић, Иванчевић — употпуњују ову значајну свеску *Годишњака*.

На крају је дата биљешка о раду Поморског музеја у 1958, размјена публикација и списак дароватеља Музеја.

Гледан у цјелини, овај број *Годишњака*, може се слободно рећи, сасвим задовољава. Број се одликује разно-

врсношћу прилога, па је утолико интересантнији. Не узимајући у обзир уводник, који има пригодни карактер, садржај нас води, тако рећи, од најстаријих дана до данас. Редакција је веома прегледно дала распоред материјала, тако да број оставља утисак једне чврсте цјелине.

Добро је што је економска проблематика скренула пажњу једног броја историчара Боке, јер је то вјероватно, као и у нашој историографији уопште, најмање обрађени дио у историји Боке. Није потребно истицати од каквог је значаја обрада ове деликатне проблематике. Очекивати је да ће Редакција са своје стране предузети мјере да се поморска привреда што потпуније обради.

Овај број Годишњака је од особите научне вриједности. Погово сви прилози су рађени на основу новог архивског материјала и сваки је прилог у извјесном смислу допринос. Што је Годишњак такав има се захвалити упорним и савјесним сарадницима из Боке, који су се већ истакли у нашој историској науци, а сам Годишњак ће допринијети да се они још више афирмишу.

Баш због тога што се Годишњак одликује научном солидношћу, чини ми се сувишном биљешка на крају, оно о дароватељима, а готову посљедња страна.

Годишњак је успио да окупи већи број сарадника, али могућности нијесу исцрпене до краја. Ако се погледају посљедња неколика броја, углавном се примјећују прилози истих аутора, и то по неколико у једном броју. Због специфичности проблематике којом се Годишњак бави, јасно, мора бити тешкоћа у том погледу; ограничен је број сарадника, али треба настојати да ова едиција не постане гласило само десетак истих аутора.

У овом броју нема ниједног прилога из историје црногорског поморства, као што нема ни прилога о поморству послје Првог свјетског рата. Период између два рата досад је остао необрађен, па је очекивати да ће Редакција предузети мјере да се и овај период обради. У припреми за идучи број могло би се повести рачуна, поводом четрдесетогодишњице Партије, да се поклонити више пажње овом периоду.

Редакција може бити задовољна овим бројем Годишњака и жељети је само да настави са издавањем ове корисне едиције, која је веома значајна за нашу историографију, посебно за историју нашег поморства.

Мирчета Ђуровић